

Vydává Ministerstvo financí České republiky ve spolupráci s Českou národní bankou ve vydavatelství Economia, a. s., Praha

© Ministerstvo financí ČR

Adresa redakce: Vinohradská 49
120 74 Praha 2

Tel.: (02) 253 018 nebo: (02) 24 21 00 25, l. 6141
Fax: (02) 253 728

Šéfredaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Publishers: Ministry of Finance of the Czech Republic in Cooperation with Czech National Bank in Publishing House Economia, Prague

© Ministry of Finance of the Czech Republic

Editor's Office: Vinohradská 49
120 74 Prague 2
Czech Republic

Editor in Chief: Ivan Kočárník

OBSAH

Rudolf OLŠOVSKÝ: Vývoj platební bilance v ČR v roce 1994 345

Jan HANOUSEK—Jan KUBÍN—Zdeněk TŮMA: Poptávka po penězích a ražebné v období transformace 352

Bibiana JÍLKOVÁ: K jedné možnosti hodnocení fiskální politiky 369

Vratislav HÜBNER: Platební styk v České republice 375

Václav VYBÍHAL: K možnostem uplatnění poměrových ukazatelů při hodnocení výsledků podnikatelské činnosti bank (II) 379

Karol VLACHYNSKÝ: Hedging ako spôsob istenia sa voči finančnému riziku 388

Jiří HUDEČEK: Politické rozhodování čini z památek veřejné statky 396

CONTENTS

Rudolf OLŠOVSKÝ: The Development of Balance of Payments of the Czech Republic in 1994 345

Jan HANOUSEK—Jan KUBÍN—Zdeněk TŮMA: Money Demand and Seigniorage in Transition Period 352

Bibiana JÍLKOVÁ: One Way how to Evaluate Fiscal Policy 369

Vratislav HÜBNER: Payment System in the Czech Republic 375

Václav VYBÍHAL: The Possibilities of Utilizing Ratio Indices to Evaluate Bank Profitability (Part II) 379

Karol VLACHYNSKÝ: Hedging as a Way of a Firm's Securitization against Financial Risks 388

Jiří HUDEČEK: Public Choice Transforms the Architectural Heritage into the Public Goods 396

K možnostem uplatnění poměrových ukazatelů při hodnocení výsledků podnikatelské činnosti bank (II)*

Václav VYBÍHAL**

Postupná přeměna našeho národního hospodářství v prosperující ekonomický celek schopný úspěšně soutěžit na světových trzích si vyžaduje kromě jiného i uplatnění změn obsahu a metod finančního hospodaření podnikatelských subjektů, v jejichž rámci hraje stěžejní roli finanční rozhodování.

Úspěšná orientace vrcholového vedení podniku nebo finančního manažera v základních rozhodovacích situacích může výrazně ovlivnit hospodářské výsledky, naplnit obecné a specifické cíle podniků v liberárním tržním hospodářství a zprostředkovaně zabezpečit ekonomickou existenci zaměstnanců, resp. podílníků podniků a společností. Zvládnutí teoreticko-metodologických, věcně-logických a praktických aspektů hodnocení podnikatelské činnosti hospodářských subjektů může tak významně přispět k postupnému rozvíjení ekonomického mikroklimatu.

Uváděné skutečnosti platí i pro bankovní sektor, který rozhodující měrou ovlivňuje alokaci kapitálu. Ke zprůhlednění úrovně podnikání s tímto kapitálem lze v rámci účinného instrumentária využít poměrových a jiných odvozených ukazatelů.

Kritéria volby ukazatelů

Z poměrně široké škály ukazatelů s různou vypovídací schopností je třeba zvolit omezený počet ukazatelů, jejichž jednoznačná vypovídací schopnost by měla přispět k usnadnění interpretace výsledků zkoumání. V této souvislosti se dostává do popředí otázka, podle jakých kritérií by měl být výběr ukazatelů proveden.

S ohledem na dosažený stupeň poznání a současný stav rozvoje bankovního systému ČR lze podle mého soudu zvolit ukazatele pro hodnocení podnikatelské činnosti banky a pro využití v mezibankovních srovnávacích analýzách podle následujících 5 kritérií:

- (1) kritérium klasifikace peněžních ústavů,
- (2) kritérium podnikatelské orientace banky,

* Tento příspěvek navazuje na článek „K možnostem uplatnění poměrových ukazatelů při hodnocení výsledků podnikatelské činnosti bank (I)“ uveřejněný v č. 1/95 FaÚ.

** Doc. Ing. Václav Vybíhal, CSc., Fakulta provozně ekonomická Vysoké školy zemědělské Brno
Redakce příspěvek obdržela 15. 7. 1994.

- (3) kritérium naplnění obecného cíle bankovního podnikání,
- (4) kritérium naplnění podmínek pro fungování banky,
- (5) kritérium kvality bankovního managementu.

Kritérium klasifikace peněžních ústavů připadá v úvahu pro třídění peněžních ústavů do skupin podle různých hledisek. Jedno ze stěžejních hledisek klasifikace bank je velikost banky. [Chevalier — Vigneron 1981], [Gupta et al. 1990], [Revenda 1991] a [Vybíhal 1992] se shodují v tom, že nejvhodnějším ukazatelem pro měření velikosti banky je rozsah aktiv. V této souvislosti pojednává práce [Cohen—Gibson 1980] o síle banky (strength of bank), kterou měří výši vlastního kapitálu banky. Ve specifických případech mohou být podnikatelské subjekty bankovního sektoru klasifikovány podle specializace (s ohledem na klientelu, charakter poskytovaných služeb a operační teritorium banky).

Kritérium podnikatelské orientace banky umožňuje volbu skupiny ukazatelů, které rámcově vypovídají o podnikatelském zaměření banky a indikují strategii banky v oblasti úvěrové a depozitní politiky. Takto naznačenou roli plní ukazatele struktury bilance a ukazatele bankovní aktivity.

Kritérium naplnění obecného cíle bankovního podnikání kodifikuje problematiku související s dosažením rentability bankovního podnikání (maximalizace zisku) a se schopností udržet likviditu banky tak, aby banka byla schopná dostát svým závazkům vůči klientům a vyplatit jim na požádání v kterémkoliv okamžiku vklady. Podle tohoto kritéria je nezbytné do soustavy ukazatelů zařadit ukazatele rentability bankovního podnikání a ukazatele bankovní likvidity.

Kritérium naplnění podmínek pro fungování banky na trhu peněz je důležité i proto, že každá obchodní banka musí jednak respektovat zásahy centrální banky do nabídky peněz regulací úvěrové kapacity a likvidity obchodních bank s cílem omezit riziko ztráty obchodních bank a jednak ctít mezinárodní dohody a úmluvy (např. dosažení úrovně Cookova standardu autorizace ve výši 8 %). V prvním případě jde o sledování ukazatelů úvěrové angažovanosti a ve druhém případě o ukazatele kapitálové vybavenosti banky.

Kritérium kvality bankovního managementu se prosazuje volbou ukazatelů, jejichž prostřednictvím můžeme zprostředkovaně hodnotit úroveň řízení banky a jejich vnitropodnikových jednotek. Jde o ukazatele produktivity bankovního podnikání a produktivity práce agenta (komerčně úvěrového pracovníka), resp. produktivity práce filiálek.

Podle naznačených kritérií volby ukazatelů pro hodnocení podnikatelské činnosti banky a pro mezibankovní srovnávací analýzu by bylo vhodné uplatnit soustavu ukazatelů, která by zahrnovala ukazatele struktury bilance, ukazatele bankovní aktivity, ukazatele úvěrové angažovanosti, ukazatele kapitálové vybavenosti, ukazatele produktivity bankovního podnikání a s ohledem na skutečnost, že na trhu peněz operují banky převážně s organizačně-právní formou „akciová společnost“, i ukazatele výnosnosti cenných papírů.

V předcházejícím publikovaném příspěvku („K možnostem uplatnění poměrových ukazatelů při hodnocení výsledků podnikatelské činnosti bank (I)“) byla pozornost soustředěna na metodické aspekty ukazatelů struktury bilance, ukazatelů bankovní aktivity a ukazatelů rentability bankovního podnikání. V tomto příspěvku se zaměříme na teoreticko-metodické aspekty poměrových ukazatelů bankovní likvidity, úvěrové angažovanosti, kapitálové vybavenosti a produktivity bankovního podnikání. Ukazatele výnosnosti cenných papírů jsou pak metodicky podrobně specifikovány v práci [Vybíhal 1993].

Ukazatele bankovní likvidity

Dosažení bankovní likvidity patří mezi základní cíle podnikání banky; odráží se v něm schopnost banky dostát svým závazkům vůči klientům v podstatě v kterémkoliv okamžiku a vyplácet tedy na požádání vklady, které si u nich klienti s důvěrou uložili. Protože existuje řada názorů na likviditu banky, je obtížné stanovit ukazatele, jichž by se dalo využít pro exaktní měření tohoto ekonomického jevu. I přes tuto skutečnost by bylo možné akceptovat následující ukazatele:

- ukazatel okamžité likvidity (L_o) vyjádřený jako poměr:

$$L_o = \frac{\text{pokladní hotovost}}{\text{krátkodobé závazky}^1}$$

- ukazatel pohotové likvidity (L_p) kvantifikovaný jako poměr:

$$L_p = \frac{\text{pokladní hotovost} + \text{pohledávky u bank}^2 + \text{cenné papíry a účasti}^3}{\text{krátkodobé závazky}}$$

- ukazatel celkové likvidity (L_c) určený jako poměr:

$$L_c = \frac{\text{pokladní hotovost} + \text{pohledávky u bank} + \text{cenné papíry a účasti} + \text{úvěry}^4}{\text{krátkodobé závazky}}$$

- ukazatel manažerské likvidity (L_m) stanovený jako poměr:

$$L_m = \frac{\text{pokladní hotovost} + \text{přírůstek pokladní hotovosti}^5}{\text{krátkodobé závazky}^4 + \text{přírůstek krátkodobých závazků}^6}$$

- ukazatel externí regulace likvidity (${}_eL_r$) vypočtený jako poměr:

$${}_eL_r = \frac{\text{povinné minimální rezervy u centrální banky}}{\text{závazky vůči klientele}}$$

- ukazatel interní regulace likvidity (${}_iL_r$) určený jako poměr:

$${}_iL_r = \frac{\text{nepovinné primární a sekundární rezervy}}{\text{závazky vůči klientele}}$$

- ukazatel celkové regulace likvidity (${}_cL_r$) vyjádřený jako poměr:

$${}_cL_r = \frac{\text{primární a sekundární rezervy}}{\text{závazky vůči klientele}}$$

Nepovinné primární rezervy zahrnují rezervy přesahující povinné minimální rezervy. Slouží jako pohotovový zdroj hotových peněz, ale v podstatě nejsou důchodotvorným činitelem. Přispívají sice k likviditě banky, zároveň však snižují rentabilitu bankovního podnikání. Do této skupiny rezerv lze začlenit i šeky jiných bank jako hotovostní aktivum a salda na účtech partnerských bank.

¹ Jedná se o krátkodobé úvěry od centrální banky, krátkodobé úvěry od ostatních bank, krátkodobé závazky vůči státnímu rozpočtu a ve vztahu ke klientele.

² Jde o pohledávky u centrální banky a obchodních bank.

³ Jedná se o cenné papíry a účasti, které může banka pohotově prodat za hotové jiným věřitelům (kupříkladu centrální bance, investorům, klientům, aj.), tedy přemístit svá aktiva a změnit tak jejich strukturu.

⁴ Jde o krátkodobé (do 1 roku) úvěry poskytnuté klientele.

⁵ Jedná se o zabezpečení likvidity cestou mobilizace dodatečných zdrojů formou depozitních certifikátů či obdobných instrumentů.

⁶ v důsledku prodeje depozitních certifikátů věřitelům

Sekundární rezervy zahrnují aktiva, která přispívají ke zvýšení obrátu bankovního kapitálu. Věcně jde kupříkladu o pokladniční poukázky a jiné krátkodobé instrumenty peněžního trhu.

Ukazatel okamžité likvidity (L_0) vyjadřuje okamžitou schopnost banky uhradit krátkodobé závazky ve vztahu ke klientele, ke státnímu rozpočtu, k obchodním bankám tuzemským a zahraničním a k centrální bance. Toto širší pojetí vychází z předpokladu, že banka je likvidní tehdy, když je schopna plynule uspokojit všechny své věřitele, aniž bychom rozlišovali, zda závazky vyplývají z výběru vkladů klientů, nebo jsou výsledkem dluhového vztahu banky ke státnímu rozpočtu, k centrální bance či k jiným obchodním bankám.

V užším pojetí, jež vymezuje likviditu jako schopnost banky vyplatit klientům na požádání vklady, budou krátkodobé závazky (ve jmenovateli ukazatelů L_0 , L_p , L_c) věcně obsahovat pouze vztah banky ke klientele.

Ukazatel pohotové likvidity (L_p) odráží schopnost banky krýt krátkodobé závazky aktivy v podobě hotovosti v tuzemských a zahraničních měnách, pohledávek u obchodních bank a u centrální banky, včetně povinných peněžních rezerv a pohotově prodejných cenných papírů.

Ukazatel celkové likvidity (L_c) vypovídá o vztahu oběžného majetku banky ke krátkodobým závazkům. S ohledem na specifika banky — zejména odlišnou orientaci podnikatelské činnosti, než je tomu u jiných podnikatelských subjektů (obchodních společností) operujících v tržní ekonomice — nelze věcně a empiricky stanovit u ukazatelů pohotové likvidity (L_p) a celkové likvidity (L_c) optimální úroveň, resp. rozmezí hodnot ukazatele, které by bylo kritériem úspěšnosti banky z hlediska likvidity. Je tomu tak proto, že úroveň těchto ukazatelů závisí na řadě faktorů, vnitřních i vnějších. Je však zřejmé, že výše ukazatelů charakterizuje míru úspěšnosti bankovního podnikání. Je třeba je sledovat v časové řadě. Růst jejich úrovně každopádně signalizuje zlepšení.

Ukazatel manažerské likvidity (L_m) vypovídá o schopnosti bankovního managementu posilovat okamžitou likviditu banky. Ukazatel je třeba sledovat v časové řadě; jeho úroveň by neměla klesat.

Ukazatel externí regulace likvidity (cL_r) vyjadřuje, do jaké výše jsou závazky vůči klientele kryty povinnými minimálními rezervami. O výši těchto rezerv rozhoduje centrální banka, která tímto externě a nepřímou reguluje likviditu banky. Zvýšení sazby povinných minimálních rezerv snižuje úvěrovou kapacitu obchodní banky, kdežto snížení působí opačně.

Ukazatel interní regulace likvidity (iL_r) odráží schopnost bankovního managementu stabilizovat likviditu udržováním hotovostních aktiv v podobě tzv. pracovních rezerv; sem patří i inkasní hotovostní položky v zúčtování. Obecně jde o nepovinné rezervy nad stanovenou výši povinných minimálních rezerv.

Ukazatel celkové regulace likvidity (cL_r) vyjadřuje schopnost bankovního managementu spojit povinnost udržovat průměrné rezervy s nepovinnými primárními a sekundárními rezervami tak, aby se likvidita banky stabilizovala ve směru schopnosti přeměnit rezervní aktiva do hotovostní formy s minimální ztrátou věcnou a časovou.

Ukazatele úvěrové angažovanosti

Prostřednictvím ukazatelů úvěrové angažovanosti zvyšuje centrální banka účinnost svých nástrojů ve vztahu k obchodním bankám s cílem přispět

k omezení rizika ztráty obchodních bank v případech, kdy dlužníci nejsou schopni dostát svým závazkům vůči bance.

Úvěrovou angažovaností banky se rozumí veškerá finanční aktiva⁷, která banka nabyla nebo u nichž oprávněně předpokládá, že je nabyde, a to ve vztahu k fyzickým nebo právnickým osobám.

Úvěrová angažovanost ($A_{i\dot{u}}$) se vypočte podle vztahu:

$$A_{i\dot{u}} = P_N + {}_eH_{i\dot{u}} + Z_N + Z_{Nu} + \dot{U}_F + Z_{NP15\%}$$

- kde: P_N je celková hodnota nesplacených pohledávek banky za dlužníkem včetně cenných papírů vydaných dlužníkem, které představují závazek k placení a jsou v držení banky,
- ${}_eH_{i\dot{u}}$ je čistá účetní hodnota cenných papírů vydaných dlužníkem, které představují podíl na majetku a jsou v držení banky, pokud nejsou odečítány z kapitálu banky (u těchto cenných papírů se čistou účetní hodnotou rozumí účetní hodnota po odečtení opravných položek),
- Z_N jsou neodvolatelné závazky banky k placení nebo plnění vydané v zájmu a na účet dlužníka, tj. ve prospěch třetí strany, přičemž za neodvolatelný lze považovat takový závazek, který nemůže žádná ze smluvních stran vypovědět ani změnit před smluveným termínem,
- Z_{Nu} je neuplatněná část příslibů banky poskytnout určitou sumu peněz výměnou za pohledávku vůči dlužníkovi nebo poskytnout určitou částku peněz výměnou za akcie či obdobný majetkový podíl dlužníka nebo také poskytnout záruku, zajištění nebo odškodnění k zajištění závazku dlužníka,
- \dot{U}_F jsou úroky účtované jako příjmy, resp. výnosy příštích období,
- $Z_{NP15\%}$ je částka odpovídající 15 % z hodnoty nesplacených závazků dlužníka vyplývajících ze smluv o devizových termínových obchodech.

Ukazatel hrubé úvěrové angažovanosti (${}_hA_{i\dot{u}}$) vztahující se ke konkrétnímu dlužníkovi se vyčíslí následujícím způsobem:

$${}_hA_{i\dot{u}} = \sum_{k=1}^n {}_kA_{i\dot{u}}$$

kde: $\sum_{k=1}^n {}_kA_{i\dot{u}}$ je součet všech (n) úvěrových angažovaností vůči konkrétnímu dlužníkovi.

Ukazatel čisté úvěrové angažovanosti (${}_eA_{i\dot{u}}$) konkrétního dlužníka se vypočítá jako rozdíl:

$${}_eA_{i\dot{u}} = {}_hA_{i\dot{u}} - P_o$$

kde: P_o jsou odečitatelné položky zahrnující části úvěrových obchodů, které jsou plně zajištěny penězi danými do zástavy vykazující bance za určitých předpokladů⁸, dále pak části úvěrových obchodů, které jsou plně zajištěny dluhopisy vydanými vykazující bankou za určitých předpo-

⁷ Pro tento účel se finančními aktivy rozumí veškeré smluvní pohledávky banky za fyzickými nebo právnickými osobami znějící na peněžité plnění ve prospěch banky — včetně takových, jejichž plnění je vázáno na určité podmínky — a dále pohledávky banky za vydavatelem cenného papíru, který má banka v držení.

⁸ Předpoklady stanovuje ve svých opatřeních centrální banka.

kladů⁸, nebo jsou plně zajištěny buď zárukou vystavenou ve prospěch vykazující banky vydanou vládou ČR a centrálními vládami států zóny A a jimi podporovanými institucemi za určitých předpokladů⁸, nebo bankovní zárukou vydanou bankami se sídlem v ČR a pobočkami zahraničních bank, které mají v ČR povoleno působit jako banka, dále bankami se sídlem ve státech zóny A⁹, mezinárodními rozvojovými bankami, ČNB a centrálními bankami států zóny A nebo i penězi danými do zástavy ve prospěch vykazující banky za určitých předpokladů.

Do odečitatelných položek pro účely kvantifikace čisté úvěrové angažovanosti lze zahrnout i nepoužitě části úvěrových příslibů za předpokladu, že banka má bezpodmínečně, neměnitelně a neodvolatelně právo zrušit úvěrový příslib a navíc i dokumentační akreditivy otevřené nebo potvrzené bankou za předpokladu, že dokumenty předložené bance se vztahují ke zboží, že banka má skutečnou kontrolu nad zbožím a že trvání závazku nepřesahuje jeden rok.

Pro mezibankovní srovnávání je nezbytné v zájmu vyšší vypovídací schopnosti a účinnější interpretace výsledků komparační analýzy uplatnit zejména následující průměrný ukazatel kapitálového krytí čisté úvěrové angažovanosti (${}_kA_{\bar{u}}$), který lze kvantifikovat takto:

$${}_kA_{\bar{u}} = \frac{\text{čistá úvěrová angažovanost}}{\text{bankovní kapitál}^{10}} \cdot 100 (\%)$$

Výše tohoto ukazatele bývá zpravidla stanovena jako limit¹¹, tj. přímý nástroj řízení centrální banky ve vztahu k obchodním bankám.

Ukazatele kapitálové vybavenosti

Ukazatele kapitálové vybavenosti vypovídají o přiměřenosti vlastního kapitálu ve struktuře bankovních pasiv a ve vztahu k aktivům. V České republice z hlediska organizačně-právní formy podnikání operují banky především jako akciové společnosti. Vlastní kapitál akciových bank se vytváří při založení nebo rozšíření banky emisí akcií. Hodnota upsaného kapitálu tvoří základní jmění. Kromě základního jmění se vlastní kapitál skládá z áziových fondů vztahujících se k vydaným a plně splaceným běžným akciím, ze splaceného základního jmění bank založených jako státní peněžní ústavy, ze zákonných rezervních fondů a z ostatních rezervních fondů vytvořených ze zisku po zda-

⁸ Zóna A zahrnuje všechny státy OECD, tj. Rakousko, Austrálii, Belgie, Kanadu, Dánsko, Finsko, Francii, Německo, Řecko, Island, Irsko, Itálii, Japonsko, Lucembursko, Nový Zéland, Norsko, Nizozemí, Portugalsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, Velkou Británii, USA. Zóna B zahrnuje všechny státy mimo zónu A a ČR.

¹⁰ Pro tento účel se bankovním kapitálem rozumí vlastní a dodatkový kapitál (blíže vysvětleno v následující kapitole).

¹¹ V ČR podle § 15 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, stanovila Česká národní banka limit 25 % pro jednoho dlužníka, resp. pro ekonomicky spjatou skupinu dlužníků, limit 80 % pro banky působící v České republice a pro banky sídlící ve státech zóny A a pro ekonomicky spjaté skupiny dlužníků složené pouze z těchto bank a limit 20 % vůči právnickým osobám, ve kterých má banka majetkovou účast 10 % a více základního jmění, a ve vztahu k osobám, které mají k bance zvláštní vztah. Limitům čisté úvěrové angažovanosti nepodléhá úvěrová angažovanost vůči vládě ČR, centrální vládě států zóny A, České národní bance a centrální bance států zóny A. Úhrn čistých úvěrových angažovaností vůči deseti největším dlužníkům nesmí přesáhnout 230 % kapitálu banky (podle § 19, odst. 1, zákona č. 21/1992 Sb.).

nění s výjimkou rezervních fondů na nové ocenění aktiv, rezervních fondů účelově vytvořených a s výjimkou rezerv, které nejsou zveřejňovány v ročních účetních výkazech banky, a dále pak z nerozděleného zisku jako přebytku bankovního hospodaření za účetní rok zbývajícího po dotacích do fondů a po vyplacení dividend. O jeho použití rozhodují akcionáři.

Kromě vlastního kapitálu se vytváří tzv. dodatkový kapitál, který se skládá ze všeobecných rezerv na krytí ztrát až do výše 1,25 % rizikově vážených aktiv¹² a z částky podřízeného dluhu až do výše 50 % vlastního kapitálu.

K soustavě ukazatelů, jejichž prostřednictvím lze měřit kapitálovou vybavenost (V_k) banky, patří zejména tyto poměrové ukazatele:

$${}_1V_k = \frac{\text{vlastní kapitál}}{\text{aktiva celkem}} \cdot 100 (\%)$$

$${}_2V_k = \frac{\text{bankovní kapitál}}{\text{aktiva celkem}} \cdot 100 (\%)$$

$${}_3V_k = \frac{\text{bankovní kapitál}^{13}}{\text{rizikově vážená aktiva}} \cdot 100 (\%)$$

Vlastní kapitál má nezastupitelnou úlohu při podnikatelských aktivitách banky. Významnou funkci plní při pořizování vstupního provozního kapitálu pro zabezpečení realizace bankovních obchodů, při pořizování pozemků, budov a jejich vybavení. Zaručuje solventnost banky a schopnost splácet závazky v těžších obdobích a zabezpečuje likviditu banky, kdy určitá část vkladatelů neočekávaně uplatňuje výběry, přičemž ke kompenzujícímu peněžnímu toku má dojít později.

Lze konstatovat, že výše vlastního kapitálu ovlivňuje i míru důvěry bankovních věřitelů. S ohledem na ochranu zájmu vkladatelů se tradičně preferuje vysoká míra kapitálu.

Měřítka ochrany vkladatelů ve vztahu k vlastnímu kapitálu bank se neustále zdokonalovala, a to zejména s růstem bankovní držby státních cenných papírů. Bankovní autority pak postupně, zejména při bankovním dozoru, přijaly novou míru tzv. přiměřeného kapitálu (to je poměr kapitálu a rizikových aktiv). V mezinárodním měřítku byl pak pod patronací vládních a bankovních autorit přijat požadavek¹⁴, aby banky provozující své obchody v mezinárodním měřítku zvýšily kapitálovou přiměřenost alespoň na 8 % (Cooke-ratio).

Kalkulace přiměřené výše vlastního kapitálu spočívá na vážení rizikovitosti jednotlivých složek aktiv podle povahy dlužníka, druhu operací a doby trvání obchodu.

¹² Rizikově vážená aktiva jsou veškerá aktiva banky vynásobená příslušnou rizikovou vahou podle stupně úvěrového rizika každého jednotlivého druhu aktiva.

¹³ Při přepočtu ukazatele kapitálové přiměřenosti se z celkové účetní hodnoty kapitálu odečítá celková částka kapitálových investic do ostatních bank, jestliže hodnota kapitálových investic do jiné banky je vyšší než 10 % kapitálu banky, do které je investováno, nebo hodnota kapitálových investic do jiné banky je vyšší než 10 % kapitálu vykazující banky, a dále se odečítá celková částka kapitálových investic do jiných právnických osob, které nejsou bankami a nad kterými má banka kontrolu podle § 19 odst. 2 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. Kapitálovými investicemi se pak rozumí majetkové účasti a rovněž pohledávky ve formě podřízeného dluhu, pokud je tento součástí dodatkového kapitálu právnické osoby, do které je investováno.

Ukazatele produktivity bankovního podnikání

Jde o skupinu ukazatelů odrážejících kvalitu řízení banky. Patří sem:

– ukazatel globální produktivity (P_g), který lze určit jako poměr:

$$P_g = \frac{\text{čistý bankovní výnos}}{\text{náklady na bankovní podnikání}}$$

– ukazatel produktivity práce agenta (P_a) jako poměr:

$$\text{a) } {}_uP_a = \frac{\text{prodané úvěry}}{\text{počet agentů}^{15}} \quad \text{b) } {}_dP_a = \frac{\text{depozita}}{\text{počet agentů}^{15}}$$

$$\text{c) } {}_pP_a = \frac{\text{čistý bankovní produkt}}{\text{počet agentů}^{15}}$$

– ukazatel produktivity práce filiálek (P_f) kvantifikovaný ve dvou následujících verzích:

$$\text{a) } {}_uP_f = \frac{\text{prodané úvěry}}{\text{počet filiálek}} \quad \text{b) } {}_dP_f = \frac{\text{depozita}}{\text{počet filiálek}}$$

Ukazatel globální produktivity poměrně přesně odráží úroveň řízení banky. Banka musí dbát na to, aby čistý bankovní výnos nebyl pohlčován náklady. Ukazatel by měl být v časové řadě konstantní nebo rostoucí.

Ukazatele produktivity práce agenta jsou velmi dobrým indikátorem produktivity, neboť stejně jako ve všech ekonomických činnostech je pracovní síla hlavním faktorem produktu. Vypovídají o výši prodaných úvěrů, nakoupených vkladů a čistého bankovního produktu realizovaného prostřednictvím jednoho agenta.

Ukazatele produktivity práce filiálky jsou rovněž vhodnými ukazateli pro mezibankovní srovnávání.

Závěr

Příspěvek je pokračováním zpracování problematiky dotýkající se teoreticko-metodických aspektů využívání soustavy ukazatelů pro hodnocení podni-

¹⁴ Podle Basilejské úmluvy, přijaté v roce 1988, bylo přijato rozhodnutí, aby banky zemí Evropského společenství operující na trhu ES disponovaly vlastním kapitálem připadajícím na jednotku aktiv vážených podle jejich rizikovosti. K této úmluvě se připojily rovněž Švýcarsko, USA a Japonsko. Podle následující úmluvy (tzv. G10 proposals) byla jednotně stanovena povinnost udržovat úroveň daného ukazatele ve výši 8 %, přičemž jednu polovinu tohoto podílu, označenou jako „TIER 1“, musí tvořit kmenové akcie a volné rezervy (equity and disclosed reserves) bez ostatních rezerv a vlivu rizikovosti (profit weighted) a druhou polovinu ostatní rezervy, především pak „general loan loss reserves, undisclosed reserves, asset revaluation reserves, subordinated debt, hybrid capital“. Všeobecně je tento standard označován jako Cookův standard autorizace. V podmínkách ČR je Českou národní bankou uložena bankám povinnost dosáhnout stanovené úrovně Cookova standardu autorizace nejdříve do 31. 12. 1996, přičemž naše banky musejí čtvrtletně sestavovat a podávat hlášení České národní bance o dosaženém poměru kapitálu k rizikově váženým aktivům.

¹⁵ Počtem agentů rozumíme počet pracovníků provádějících bankovní úvěrové obchody, případně celkový průměrný přepočtený počet pracovníků.

katelské činnosti subjektů bankovního sektoru, které je možné využít rovněž pro mezibankovní srovnávání.

V příspěvku jsou uvedena kritéria, podle nichž bychom mohli provést výběr ukazatelů, a zároveň jsou metodicky popsány zkonstruované ukazatele likvidity banky, úvěrové angažovanosti, kapitálové vybavenosti a produktivity bankovního podnikání.

Navržená soustava ukazatelů navazující na ukazatele předcházejícího příspěvku odráží jeden z možných přístupů k dané problematice. Je tedy otevřenou záležitostí s předpokladem dalších metodických úprav podle směru postupu poznání naznačených problémů.

Pro orientaci v praktickém využití mezibankovního srovnávání bude publikovaná soustava ukazatelů verifikována prostřednictvím databáze tuzemských a zahraničních bank.

LITERATURA

COHEN, K. J. — GIBSON, S. E.: Management science in banking. Boston, Warren, Gorham and Lamont 1980.

GUPTA, J. et al.: Finance d'entreprise. (Exploitation et trésorerie). Paris, ESKA 1990.

CHEVALIER, A. — VIGNERON, P.: La gestion financière des groupes. Paris, Dunod 1981.

REVENDA, Z.: Banky a měnová politika. Praha, Nad Zlato 1991.

VYBÍHAL, V.: Une étude comparative entre les banques françaises et les banques tchèques en vue de la libéralisation de l'économie. Paris, ESCP et FNEGE 1992.

VYBÍHAL, V.: Teoreticko-metodické aspekty bonitace podnikatelských subjektů v bankovním sektoru. [Habilitationní práce.] Brno 1993. — Vysoká škola zemědělská, Fakulta provozně ekonomická.

SUMMARY

The Possibilities of Utilizing Ratio Indices to Evaluate Bank Profitability (Part II)

Václav VYBÍHAL, Faculty of Economics, University of Agriculture Brno, Czech Republic

The author proposes a methodology to evaluate the business activities of banks and to compare their results.

This theoretical and methodological approach is based on the application of a set of ratio indices. The justification and the criteria used to select the indices are given along with the application of the indices to individual banks.

In this part of the paper, the second of two parts, the author illustrates the theoretical and methodological aspects to using the indices of business liquidity, capital endowment, credit engagement, and business profitability.